

ТЕМА 3

Правове становище підприємств

Гольонко Ігор

63 група

Правове становище підприємств в українському законодавстві, що почало формуватися після набуття державної незалежності, вперше було визначено Законом України від 27.03.1991 р. "Про підприємства в Україні", більшість положень якого була врахована при розробці проекту Господарського кодексу України, що набував чинності з 01.01.2004 р. Слід зазначити, що в новому Цивільному кодексі поняття підприємства дається в главі 12 "Загальні положення про об'єкти цивільних прав" у ст. 191 "Підприємство як єдиний майновий комплекс". Відповідно до цієї статті, "підприємство є єдиним майновим комплексом, що використовується для здійснення підприємницької діяльності", є сукупністю нерухомих і рухомих речей, майнових та інших прав, а також може бути в цілому чи в частині об'єктом купівлі-продажу, застави, оренди та інших правочинів.

На відміну від Цивільного кодексу Господарський кодекс (статті 62-72) визначає підприємство самостійним суб'єктом господарювання, якому притаманні такі риси:

- належність до основної ланки економіки;
- безпосереднє здійснення виробничої, науково-дослідницької, торговельної та іншої господарської діяльності - як комерційної (підприємницької), так і некомерційної;
- можливість функціонування на будь-якій формі власності: державній (державні та казенні підприємства), комунальній (комунальні підприємства), колективній (підприємства у формі виробничих кооперативів, господарських товариств, колективних підприємств), приватній (приватні підприємства);
- установчий документ - зазвичай статут, якщо інше не встановлено законом (так, для підприємств, що діють у формі повного чи командитного товариства, установчим документом буде засновницький договір - ч. 1 ст. ГК 82;
- для командитного товариства з одним повним учасником - меморандум, що передбачено ч. 3 ст. 134 ЦК України).

Згідно з ч. 1 ст. 63 ГК України залежно від форм власності, передбачених законом, в Україні можуть діяти підприємства таких видів:

- *приватне підприємство*, що діє на основі приватної власності громадян чи суб'єкта господарювання (юридичної особи);
- підприємство, що діє на основі колективної власності (підприємство колективної власності);
- *комунальне підприємство*, що діє на основі комунальної власності територіальної громади;
- *державне підприємство*, що діє на основі державної власності;
- підприємство, засноване на змішаній формі власності (на базі об'єднання майна різних форм власності).

З метою забезпечення національної безпеки держави в Україні можуть бути встановлені заборони на створення іноземних підприємств у визначених законом галузях.

Однією з форм здійснення іноземних інвестицій є створення на території України представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності. Відповідно до ст. 5 ЗУ "Про зовнішньоекономічну діяльність" іноземні суб'єкти господарської діяльності, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність на територіях України, мають право на відкриття своїх представництв на території України.

Підприємство є самостійним господарюючим суб'єктом. Самостійність у прийнятті господарських рішень є однією з основних і необхідних умов діяльності підприємства як товаровиробника. Юридичний аспект такого визначення полягає в тому, що підприємство при здійсненні своєї господарської діяльності "має право з власної ініціативи приймати будь-які рішення, що не суперечать законодавству України" (ст. 27 Закону "Про підприємства в Україні").

Крім того, підприємство — це статутний господарюючий суб'єкт. Статут підприємства як локальний акт господарського законодавства нормативно визначає цілі і предмет діяльності окремого підприємства, відхилятися від яких без зміни статуту підприємству заборонено. Статут також визначає межі спеціальної правоздатності підприємства як юридичної особи. Це один з найважливіших правових актів підприємства, тому ст. 9 Закону "Про підприємства в Україні" спеціально визна-Ч4ає обов'язкові і альтернативні пункти, які включаються до статуту підприємства.

Підприємство є самостійним суб'єктом права. З одного боку, закон визначає його компетенцію (права та обов'язки) як господарюючого суб'єкта, з другого — зазначає, що підприємство є юридичною особою, яка не має у своєму складі інших юридичних осіб (ст. 1 Закону "Про підприємства в Україні"). Цим підприємство суттєво відрізняється від об'єднань підприємств (господарських об'єднань), до складу яких входять юридичні особи.

Державне підприємство являє собою організаційно-правову форму підприємства, заснованого на державній власності. Визначення державне вказує, що таке підприємство має особливості правового становища порівняно з недержавними підприємствами. Ці особливості обумовлені способом відмежування функцій власника від функцій управління майном в державному підприємстві. Саме державне підприємство як майновий комплекс є об'єктом права державної власності. Підприємству як суб'єкту права це майно належить на праві повного господарського відання. Таке право вужче, ніж право власності. Обсяг його залежить від цільового призначення відповідного майна. Державне підприємство володіє, користується і розпоряджається цим майном, "вчиняючи щодо нього будь-які дії, що не суперечать закону та цілям діяльності підприємства", тобто його статуту. Оскільки державне підприємство є суб'єктом права повного господарського відання майном, а не суб'єктом права власності, щодо державних підприємств діє спеціальна категорія — правовий режим майна державних підприємств (ст. 37 Закону "Про власність").

Підприємство може створюватися внаслідок примусового поділу іншого підприємства відповідно до антимонопольного законодавства України. Примусовий поділ підприємства здійснюється згідно з розпорядженням Антимонопольного комітету України, його територіальних управлінь. Розпорядження про поділ підприємства-монополіста є обов'язковим для власника (власників) або уповноваженого органу. Розпорядження про примусовий поділ визначає строк створенню нових підприємств, який не може бути менше шести місяців

Підприємство може створюватись шляхом реорганізації діючого підприємства, тобто в результаті виділення із складу діючого підприємства одного або кількох структурних підрозділів за рішенням їх трудових колективів, якщо на це є згода власника чи уповноваженого ним органу. Аналогічно може створюватися підприємство на базі структурної одиниці діючого об'єднання. Щодо таких підприємств діє правило про збереження за ними взаємних зобов'язань та укладених договорів з Іншими підприємствами.

